

תורה ומידות טובות

פרשת נצבים | עלון מספר 235 | כניסת שבת: 18:45 (לנוהגים 40 דק' 18:25) | יציאת שבת: גאונים 19:35 ר"ת: 20:22

אורחות חיים

התקשר אדם להגר"א מן שליט"א וביקש להכניסו לפני הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א כדי להציע שאלה הרת גורל:

בתו התארסה עם בחור חשוב והחתונה נקבעה לעוד שלושה שבועות, והנה הודיעו הורי הבחור שגילו אצלו את המחלה. שאלו את רבם בענין החתונה, וענה שאין בכוחו להכריע. רק אדם אחד יכול לפסוק בענינם והוא רבי חיים קנייבסקי.

ואכן התייצבו שני הצדדים בתדרו של רבי חיים ושאלו: הבחור מקוה להבריא בס"ד, אבל בשנה הקרובה יאלץ לעבור טיפולים קשים ומרים, ואין יגרו עמו את ארוסתו לשנה כה קשה. לפיכך אם תרצה הכלה להמשיך את הקשר, ידחו לפחות את החתונה.

הכלה טוענת שאדרבה, זה תפקידה, להיות עזר כנגדו בתקופה הקשה, ועליהם להנשא מיד. שמע רבי חיים את הנידון והכריע שהחתונה תתקיים במועדה בעיתה ובזמנה וברכס בבנין עדי עד.

וביום החתונה נסע רבי חיים לחזק את בני הזוג והופעתו עוררה התרגשות רבה. השמחה הרקיעה שחקים כשרבי חיים רקד עם החתן כרבע שעה, ואח"כ ליווה בני הזוג והוריהם למכונות. בדרכו חזרה, נשאל רבי חיים למקור פסיקתו לקיים את החתונה במועדה.

והשיב, שלנגד עיניו עמד המדרש במלך קציא (ולא מדלך כנה בלשון), (א) שכאשר כל צד התעקש לצדד בטובת רעהו, העצה למלא רצון שניהם באם יתחתנו ויטיבו זה לזה. לכן הורה לקיים החתונה במועדה לבנין עדי עד. (תורת חיים)

מענייני הפרשה

מאת הגאון הגדול אב"ד בד"צ "זרע אמת" ואב"ד "יורה דעה" מורנו הרב נסים יעקב עטייה שליט"א

אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוקים וכו' (דברים כט, ט) הנה בסוף פרשת כי תבוא נאמר: "ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשו", וצריכים להבין מה קשר הסמיכות פסוק זה לפרשת אתם נצבים היום? והנה התרגום תירגם "למען תשכילו" – שתצליחו. דהיינו שהקב"ה יצליח אתכם בכל אשר תעשו. והנה בעל הטורים כתב על הפסוק "אתם נצבים": כדרך שנאמר בסני' ויתייצבו בתחתית ההר, בו בלשון אמר 'אתם נצבים היום כולכם'.

והנה המפרשים מסבירים, שכאן משה רבנו ע"ה רומז לעם ישראל על האחריות שצריך להיות ביניהם, ולכן אמר 'ראשיכם שבטיכם... כל איש ישראל' כולם יהיו כאחד, ולכן אמר "נצבים" לשון שמוזכר בקבלת התורה "ויתייצבו בתחתית ההר", ושם זה היה סמל האחדות, וכמו שנאמר: "יוחן שם ישראל נגד ההר" כולם כאיש אחד בלב אחד, ולכן דוקא כעת בראש השנה שעם ישראל נצבים כולם לפני ה' צריכים להיות באחדות - ראשיכם שבטיכם... כל איש ישראל כולם כגוף אחד.

ולפי זה מובנת סמיכות הפסוקים, כי אם יש אחדות ואהבה בעם ישראל, ממילא כל אחד עוזר לחבירו, וגם ההצלחה בפרנסה היא יותר גדולה, והקב"ה מוחל לעוונות עם ישראל. ואם חלילה יש שנאה וקנאה, לא מצליחים. ולכן אמר: "למען תשכילו" תצליחו בכל מעשה ידיכם, בגלל שאתם נצבים שיש ביניכם מידת האחדות.

עוד הסבר לענין סמיכות הפסוקים, דהנה כתבו המפרשים שעל האדם להתבונן אין הוא מתנהג בעניינים הגשמיים שלו, ובאיזה התלהבות ובאיזה מסירות נפש הוא מתמסר לעבודתו ולהצלחתו, כמו כן צריך להתבונן ולהכין את עצמו לתורה לתפילה באותה התלהבות, וכמו שאמרו חז"ל "כמונה מעותיו", כמו שאדם סופר את כספו ומקפיד שלא יחסר והכל יהיה מדויק, כן בתורה ובתפילה, להקפיד ללמוד תורה בשמחה ובקדושה ובהתלהבות, וכן להתפלל.

וכן מצינו שהקב"ה אומר "וברכתין בכל אשר תעשה", דהיינו כל אדם עושה השתדלות כמה שיכול, והקב"ה שולח את ברכתו, כמו כן בעניינים הרוחניים, יעשה השתדלות להתחזק בתורה ובתפילה, ואז הקב"ה עוזרו. וכמו שאמרו חז"ל - יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו. אבל אם עושה השתדלות, הקב"ה עוזרו. וכמו שאמרו חז"ל: אמר להם הקב"ה לעם ישראל, פתחו לי פתח כפתחו של מחט, ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם. ולכן התורה אומרת "ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם", שתעשו למען התורה, ותצליחו בכל אשר תעשו. וזהו אתם נצבים היום כולכם, שגם לקראת הימים הנוראים ראש השנה תתחזקו בלימוד התורה והתפילה ובמידות, ותצליחו בכל אשר תעשו, וע"י זה הקב"ה יכתבנו ויחתמנו בספרן של צדיקים וחסידיים אכ"ר.

אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוקים וכו' (דברים כט, ט). וכתב רש"י (בפסוק ו"ב) ומדרש אגדה - למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות?! לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתיים חוץ מארבעים

ותשע שבתורת כהנים, הוריקו פניהם, ואמרו מי יוכל לעמוד באלו, התחיל משה לפייסם "אתם נצבים היום", הרבה הכעסתם מקום ולא עשה אתכם כלייה והרי אתם קיימים לפניו.

והסבירו המפרשים וחכמי המוסר, שאין לך לב בריא ושלם כלב שבור מיראת שמים, ולכן דוקא אחר שהוריקו פניהם מתוכה, בזה אתם נצבים עמידה של יציבות ותקיפות, מכיון שמי שאינו פוחד מתוכחות, סימן שאין ליבו בריא להרגיש.

ותראו את שיקוציהם ואת גילוליהם עץ ואבן וכו'. פן יש בכם איש או אשה אשר לבבו פונה

היום וכו' פן יש בכם שורש פורה ראש ולענה (דברים כט, טז-יז). והנה לכאורה קשה איך יעלה על הדעת שעם ישראל יפנו אחרי ע"ז שמואסה כשקצים ומוסרחים ומואסים כגלל?!

ומסבירים המפרשים, שקודם שביטלו אנשי כנסת הגדולה את היצה"ר של ע"ז, היה היצה"ר מפתה לעבוד ע"ז שמואסה כשקצים ומשימים, והיה לו כח עצום לפתות, ועל כן גם ישראל כשיראו אין שהנכרים עובדי ע"ז רצים ולהוטים אחריהם יכול להיות שיש איש אשר לבבו פונה ללכת לעבוד ע"ז או על כל גוים השפיע הדבר בפנימיותו שורש פורה ראש ולענה.

והנה במדרש תנחומא (שמיני פסקתא י"א) מובא מעשה וז"ל: כמו שהוא תלמידא דהוה חסיד, והוה ליה אבא ושתי חמרא טובא. ובכל עדן דהוה נפיל בשוקא, אתו עולמיא ומכין יתיה באבני ובצורין, וצווחין וקורין בתרוי חזו שיכרא. וכשרואה בנו החסיד, הוא מכלים ושואל את נפשו למות. ובכל יום אומר לו: אבא, אני אשגר ויביאו לך לביתך מכל היין שמוכרין במדינה, ולא תלך לשתות בבית היין, שאתה עושה חרפה ממני וממך. והוא אומר לו כן פעם אחת ושתיים בכל יום. עד שאמר אביו, שיעשה כמו שהוא אומר שלא ילך לשתות בבית היין. וכן עשה החסיד, שהוא עושה לו בכל יום ובכל לילה מאכל ומשתה, ומישנו במטתו ואחר הולך לו. פעם אחת היה יורד מטר, ויצא החסיד לשוק והיה הולך לבית הכנסת לתפלה, וראה שכור אחד שהוא שוכב בשוק ואמת המים יורד עליו, והבחורים והנערים מכין אותו באבנים ובצורין ומשליכין חמר בפניו ובתוך פיו. כשראה זה החסיד, אמר בלבו אלך לאבא ואביאנו לכאן ואראה לו זה השכור והחרפה שעושין ממנו הבחורים והנערים, אולי ינמנע פיו מלשתות בבית היין ולהשתכר. וכן עשה, הביאו לשם והראו לו. מה עשה אביו הזקן. הלך אצל השכור ושאל לו, באיזה בית שתה אותו יין שהיה משתכר בו. אמר לו בנו החסיד, אבא, בשביל זה קראתיך, אלא שתראה החרפה שעושים לזה, כי כן עושים לך בעת שאתה שותה, אולי שתמנע פין מלשתות בבית היין. אמר לו: בני, בחיי אין לי תענוג וגן עדן אלא זה. כששמע החסיד, הלך לו במפח נפש. אבל לא שמחת היין, הפקודים והתורה, כי היין כשיצא מגופו, והיגון בא בלבו, זה יוצא זה בא, ע"כ.

יוצא לנו ממעשה זה, שאדם שלוחט אחר תאוותיו, אפילו כשהו שיקוץ ומתועב אינו עושה חשבון, ועושה כל מיני שטויות, גם כאן כיון שהיו שקועים בע"ז אפילו כשהיא מאוסה, יצה"ר פועל בהם שיעשו ויעבדו, ולכן התורה מזהירה פן יש בכם סוג אדם שכזה.

עורכי העלון ובראשותיו מורנו הגאון הגדול הגרי"נ עטייה שליט"א מאחלים כתיבה והתיימה טובה לכל קוראי העלון "תורה ומידות טובות"

דעת גדולי רבותינו

העצה היא לקדוח בקרש

השני במקביל לפקק חור, וכך יתאימו שני הקרשים זל"ז.

וכאשר ידביקו אותם יהיה נדמה למסתכל מבחוץ שהקרשים נאים ושלמים ואין כאן לא פקק ולא חור, רק כאשר כעבור זמן יפריד אותם, יתגלו הפקק והחור כן גם הע"ז היתה בבחינת פקק, אולם היא התאימה למי שהיה לו חור בראש, והם השלימו זה את זה. זה אומר הפסוק "אליך גוים יבואו מאפסי ארץ ויאמרו אך שקר נחלו אבותינו הבל ואין בם מועיל, היעשה לו אדם אלוהים והמה לא אלהים (וימיה טז) כלומר שלעתיד לבוא כאשר יתגלה לכולם שהעבודה זרה היא הבל ואך שקר נחלו מאבותיהם, ואע"פ שמקודם לא נראה לעיניים, יתגלו עתה החורים והפקקים. (עקבמא למשיחא לבי"א וסרמן ז"וק"ט)

הסכלות הזו מכבידה על חכמתם, ומביאה אותם לעשות דברים שהם היפך החכמה (נעני תורה עמ' קס"ז).

הגר"ש גרינימן ז"ל ספר למרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל ששאל פעם את החפץ חיים כיצד זה יתכן כי בני תורה ורבנים נמשכים אחר 'המזרחי'! השיב לו החפץ חיים: וכי חסרו באוה"ע חכמים גדולים... ואיך נמשכו אחרי ע"ז ועבדו לעץ ואבן?! אלא התירוץ הוא, אם התהווה חור בראש, אז יתכן הכל.

והסביר כונתו באומרו חור בראש במשל - למה הדבר דומה לנגר הזקוק למדף עץ בעל עובי מסוים, כשאין לו מאותו עובי הדרוש מדביק שני קרשים דקים זל"ז. וכאשר מצויה בקרש אחד בליטה פקק "סנק" בלע"ז ואי אפשר להורידו,

כששאלתי פעם את הגרי"ז מבריסק על אנשים מסויימים היתכן שאנשים כמותם יעשו דברי שטות הגורמים לקלקלים ביהדות!?

ענני על זה: הנה כתיב "זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח, יקר מחכמה וכבוד סכלות מעט (קבלת י) והביאור בזה דשמן רוקח הוא שמן משובח המעורב בשמים הנותנים ריח טוב, ואם ינתן בהם זבובי מות, יביאישו ויקלקלו את השמן הטוב.

כמו כן חכמה וכבוד, אם יהיה בהם אפילו סכלות מעט, תיקר - תכביד מעוט הסכלות את כל החכמה והכבוד ותכריע אותם. וכמו כן - סיים רבנו - כאן בארץ ישראל רובם נתערב בהם ציונות, וכשנתפשים לזה אף במקצת, מעט

סיפור לשבת - נזה תפקיד הרבי!...

ברבנותה. לאחר תקופת מה פגש ה"דברי חיים" בר' שמעון סופר, והתעניין על הנעשה בקראקוב. הוא פרט ושאל: "מה קורה בעניין השחיטה בעיר?" "מינינו שוחטים המקפידים על קלה כחמורה מדקדקים ביותר, ומורה הוראה מומחה בודק את סכיניהם", נענה ה'מכתב סופר'. "ומה בדבר הערוב בעיר?", המשיך הרבי מצאנז לשאל. "בקהילתנו יש יהודי מומחה בהלכות עירוב, וכל שבוץ הוא בודק את

הערוב תחת אחריות", השיבו הרב החדש. "ומה קורה בתחום המקוואות בקראקוב?" "שני דיינים מלומדים, היודעים היטב את כל ההלכות, הולכים בקביעות לבדוק שהמקוואות מתנהלים על פי ההלכה הצרופה. "וכן המשיך הוא לחקור, וראה שלכל ענין הלכתי מצא הרב מקראקוב דיין, מורה הוראה או מומחה, ועליהם הטיל הוא את האחריות לענייני הקהילה.

פנה הצאנזער רב אל הרב: "קראקער רב, לשחיטה יש לכם מורה הוראה, לערוב יש לכם מומחה, למקוואות יש לכם דיינים בקיאים, ומה ביחס לדיני תורה?" "יש לי בית דין בהרכב של שלושה דיינים היודעים חושן משפט מכריח לכריכה, מוראדיג", סיפר הרב בשמחה. פנה אליו הצאנזער רב בשאלה הנוקבת חדרי בטן: "הרי מינו אותך לרב בקראקא, לשחיטה, לערוב, למקוואות, לבתי הדין - לכל ענין יש מומחה, אם כן במה אתה רב בקראקא?! "רבי שמעון סופר, בקדושתו העצומה וביראת השמים הצרופה שלו לא השיבו. הוא רצה שהצאנזער רב יענה לשאלה אמיתית זו ואמר: "אדרבה, יגיד כבוד הרב, במה אני רב בקראקא?"

"להחיות שבורי לב ולהרנין נדכאי רוח - זה תפקיד הרב!", הכריז ה'דברי חיים'. ורבי שמעון ענהו בשקט: "את זה אני משתדל לעשות בקראקא!" בנו האהוב של מלאך אלוקים ה"חתם סופר", הגאון הקדוש רבי שמעון סופר, שר התורה, צדיק יסוד עולם, שכל צדיקי הדור ללא יוצא מן הכלל חיבבוהו חיבה יוצאת דופן, במה הוא רב?! - להחיות שבורי לב, מוראדיג! "את זה, ברוך ה', אני משתדל לעשות..." - מילים פשוטות, אך מבטאות כל כך הרבה....

זהו תפקיד הרב! איש לרעהו יעזור - ביקור חולים הקב"ה נתן לנו אין ספור אפשרויות לתמוך בשבורי לב: בעניים, בממתינים לישועות. ולוואי נזכה לקיים מצוות חשובות אלו, נשכיל להקדיש לאחד מהם מספר דקות, לשמוע את דבריו, להקשיב בשימת לב, לומר מילה טובה, ואם נוכל לסייע - במעשה. (מתוך כבודם של ישראלי)

ושלמים, ואפילו כאלה שהיו רחוקים מדרך הישר, והכל כדי להחזיר אותם ואת בני ביתם למוטב. שמענו עדויות נאמנות שכך היה אצל אדמו"ר הרה"ק ה"אהבת ישראל" זצ"ל, שהיה נוהג ללסוף את פניהם של יהודים שבאו להסתופף בצילו, גם כאלה שלא היו במדרגה רוחנית גבוהה במיוחד. בזכות קרבתם אליו ובזכות האהבה הגדולה שהקרין אליהם, זכו להקים דורות ישרים, ובניהם ונכדיהם גדלו לחסידים ואנשי מעשה עובדי ה' יראים ושלמים. זה הספיר של רבי אליהו חיים!

בספר "עובדות והנהגות לבית בריסק", מובא ספור מעורר עד מאד על רבי אליהו חיים מייזל זצ"ל, רבה הגדול של לודז': רבי אליהו חיים מייזל נקרא אליהו על שם הגאון מוילנא, וחיים ע"ש רבי חיים וולוז'ינער. הוא היה רב גדול ועסק רבות במעשי חסד. פעם בשעת אסיפת רבנים דפק על השולחן ואמר את המילים הבאות: "יהודי שסוגר את הגמרא כשיהודי מבקש ממנו טובה - הגמרא אינה סגורה, זו גמרא פתוחה! אך אם יהודי מבקש ממנו טובה, והוא אומר: 'איני יכול לסגור את

הגמרא' - הגמרא שלו אינה פתוחה, זו גמרא סגורה!". רבי אליהו חיים היה בדידות עמוקה עם ההליגער אחיעזר, רבי חיים עוזר גרוז'ינסקי זצ"ל מוילנא, שהיה אביהם של יתומים, אביהם של בני הישיבות בכל המקומות, ויחדיו

עסקו בעסקנות למען הכלל. הוא שלח את ספרו "אחיעזר" לרבי אליהו חיים. פעם פגש בעל האחייעזר ברעו רבי אליהו חיים ושאלו: "היכן הספרים שלך?" "הכניס אותם הרב מייזל לחדרו והראה לו - "פה יש מכתבים של אלמנות, של עניים, של חולים, של שבורי לב, לזה עזרתי בכסף, לאחר במילים טובות... אלו ספרים שלי."

למראה מכתבים אלו נענה רבי חיים עוזר: "אני חיברתי שלושה ספרים, מלבד שאר כתבי ידי, לרבי חיים אליהו יש כתבים רבים, אבל עתה ראינו את הספר אמיתי, זה הספר של רבי אליהו חיים!". "בינו נא - ודאי סבר רבי חיים עוזר, שהוצאת ספרי חידושי תורה ופולפולים מבטאת את גדלותו של האדם, אם ה' נתן לאדם לחדש חידושי תורה - אשריו ואשרי חלקו, ומינס שחרב בית המקדש אין לו לקב"ה לא ד' אמות של הלכה בלבד... אך שמחת שבורי לב ונדכאי רוח היא התפקיד האמיתי הגדול מכן. צריך ללמוד, צריך לכתוב חידושי תורה, אך חשוב אף יותר מכן לתמוך בנדכאים!

בענין זה נביא מעשה בהייליגער צאנזער רב, בעל ה'דברי חיים' זצ"ל: ה'דברי חיים' הקדוש, השקיע כוחות עצומים כדי שימנו את רבי שמעון סופר, בנו של ה'חתם סופר', לרב בקראקוב. ואכן קהילת קראקוב זכתה, שרבי שמעון סופר כיהן כבוד

כל אחד ואחד יכול לפעול גדולות ונצורות על ידי חיזוק ועידוד הזולת. נתאר לעצמינו כמה בעלי בתים היו יכולים להתחזק במצבם הרוחני, אילו היו שומעים דברי חיזוק אמתיים בשנותיהם הצעירות, כשנפשם היתה צמאה לאיזו מילה של חיזוק והערכה. כמה משפחות היו משפרות את עצמן בכל המובנים הרוחניים, אם היו שומעות איזו מילה טובה ומעודדת. גדולה עד מאד זכותו של המזכה את חברו לשפר את רמתו הרוחנית. אמרו חז"ל (נבא מלעיל טס): "כל המלמד את בן עם הארץ תורה, אפילו הקדוש ברוך הוא גוזר גזירה, מבטלה בשבילו, שנאמר (וימיה טו, יט): 'ואם תוציא יקר מזולל, כפי תהיה'. "והרד"ק שם מפרש: "אם תטריח עצמן עליהם להחזירם למוטב ותוציא יקר מזולל, שתוכל להשיב הרשעים שהם זוללים להשיבם טובים ויקרים, 'כפי תהיה' - מה שתגזור ותאמר יתקיים, כאילו אני אומר אותו."

אדם שמשפיע על אחרים להתעלות ברוחניות, עומדת לו זכות גדולה ועצומה, המילה שלו חשובה בשמיים, עד כי מתקיים בו "צדיק גוזר - והקדוש ברוך הוא מקיים". אין להימנע מלהאיר פנים ולחזק את הזולת אל יאמר האדם בליבו, כיצד יכול אני לעודד את רוחו של אדם במילות עידוד וחיוק? הרי בקלות רבה עלול אני להיכשל בדברי חנופה או בדברי גוזמא, או אשנה מן האמת. ואם אכשל בעוון של שקר, הרי יצא שכרי בהפסדי... מחשבה זו - מחשבת פסול היא! וראה לדבר, שהרי רבנו הקדוש עצמו לא חשש לכך. הוא עמד וקרא לאדם בעת שהיה נחות דרגה בתואר המופלג 'רבי', ולא חשש שמה הוא מגזים וחוטא לאמת. הוא ידע בברור שבינתיים תואר זה אינו הולם אותו, אך בד בבד גם ידע שעל ידי כך יעודד את רוחו, ויעורר בו הניצוץ היהודי המוסתר בליבו, ויפיח בו רצון לשוב אל ה' ולהתעלות במדרגתו הרוחנית, כפי שאכן קרה.

כבר לפני שנות דור התאונן המורה הגדול, ה"חפץ חיים" זצ"ל, מרי דשמעתתא של דיני בין אדם לחתברו, לא גופעה ורומח שהיה בגדר רעה חולה, שכשמבררים אצל אדם על שידוך מסוים, הוא מנסה להשתמש בתואנות שונות, או שאומר שגדר על עצמו להימנע מלמסור מידע מטוב ועד רע, וזאת מחשש שיאלץ להיגרר לגוזמאות ולשקרנים ואף ללל שווא רע. צא וראה, האדם הזה שכל כך מקפיד על דיבורו, לא ימלא שבהזמנות אחרות הוא יפספט עם חברו במשך שעה ארוכה דבורי הבל ורעות רוח, לשון הרע ורכילות, שקרים, ליצנות וחנופה וכל דבור האסור. ורק כשמגיעה שעת מבחן וצריך לעזור לזולת, לומר כמה מילים טובות על אדם - לפתע הוא מתעטף בצדקות מעושה...

במשך הדורות ראינו איך צדיקי ישראל היו מחזקים ומעודדים את בני ישראל, גם כאלה שלא היו יראים

מעיוני המשפט

נזאת הגאון הגדול אב"ד בד"צ "זרע אמת" ואב"ד "יורה דעה" מורנו הרב נסים יעקב עטייה שליט"א

האם מותר לאונות בפחות משתות/ שוה פרוטה?! ומה הטעם?!

שרגילין למחלו ומוציאין מידו ליתנהו להמוכר, עכ"ל:

היר לנו מפורש בדברי הסמ"ע שבפחות משתות הוי מחילה, ואפילו שהקונה עדיין לא שילם למוכר והוא מוחזק בכל זאת מוציאין ממנו ונותנים למוכר. ועיין עוד בט"ז, ובפת"ש (סק"א) ואם טעו בחשבון כגון שמכר חבירו במידה או במשקל או במנין וטעה, אפילו בכל שהוא נקנה המקח, ומחזיר הטעות אפילו לאחר כמה שנים. וכן מובאר בגמ' (נ"מ נז):

וזכ"ל (ל). והאמר רבא כל דבר שבמידה ובמשקל ובמנין אפילו פחות מכדי אונאה חוזר. וכן פסק הרמב"ם (נכס"י מכירה פט"ו ס"א א"ב) וכן פסק מרן השו"ע (ח"מ סי' ל"ב ס"א) וז"ל:

המוכר לחבירו במדה ובמשקל או במנין, וטעה בכל שהוא, חוזר לעולם, שאין אונאה אלא בדמים אבל בחשבון חוזר. כיצד, מכר לו מאה אגוזים בדינר ונמצאו ק"א או צ"ט, נקנה המקח ומחזיר הטעות ואפילו אחר כמה שנים. וכן אם נמצאו המעות חסר או יתר מהמנין שפסקו, חוזר. ואפילו לאחר שקנו מידו ונשאר לו אצל חבירו כלום, חוזר, שקנין בטעות הוא, עכ"ל.

ומה שכתב מרן השו"ע (נח"מ סי' כ"ז ס"א) הוב"ד לעיל הוא מדברי הרא"ש (נ"מ פ"ד לוח כ' והצילוף הטור ועיין סמ"ע סק"ז) וז"ל: ויראה דבכל שאר דברים אפי' פחות משתות אסור לאנות את חבירו אם יש בו שוה פרוטה כיון שידוע שאין מקחו שוה כל כך. דרחמנא אמר אל תנונו בכל דבר שיש בו שיווי ממון הזהירה תורה שלא יאנה את חבירו אלא שאמרו חכמים דעד שתות הוי מחילה לפי שכך דרך מקח וממכר לפי שהלוקח והמוכר אינם יכולין לכיון דמי המקח בצמצום. ודרך העולם למחול טעותם עד שתות. שאף אם יבא המתאנה לערער לא ישומו השמאין בשוה זה יאמר יש בו אונאה וזה יאמר אין בו אונאה הלכך מקבל עליו שתיקה ואין מערער ומוחל (המוכר). אבל אם המוכר בקי בערך מחבירו והלוקח אין בקי כל כך או אם הלוקח תגר ובקי בערך מקחו יותר מן המוכר אל יאנו זה את זה אם לא שיפרש. חוץ ממטבע כל זמן שלא הגיע לכדי אונאה מותר לכתחלה להוציאה ביפה. וגם אחר יקבלנה מידו ביפה ואין בו הפסד. כלל או שמא כיון דדרך מקח וממכר בכך דלפעמים הלוקח חפץ במקח זה ומוסיף עליו דמים יותר מכדי שויו ופעמים שהמוכר מזלזל בשומתו בממכרו לפי שאין חפץ זה ערב עליו או שהוא דחוק למעות הלכך עד שתות הוי בכלל דמי מקח ואין כאן שם אונאה כלל וצ"ע. וירא שמיים יצא ידי כולם, עכ"ל:

שאלה: האם מותר לאונות את חבירו עד פחות משתות המקח ומה הדין בפחות משוה פרוטה ומה הטעם לכך שאדם שמכר לחבירו חפץ ואינה אותו בפחות משתות שנקנה המקח, ואין המאנה חייב להחזיר לו את האונאה. ומה הדין באונאה בחשבון, כגון שמכר לו במשקל וסיכמו ביניהם שמוכר לו מאה ק"ג ולבסוף נמצא רק תשעים ותשע האם גם בזה הוי מחילה?!

תשובה: מקור דינים אלו בגמ' (נ"מ נז, נח, וז"כ ל), ובהרמב"ם (הל' מכירה פ"ב הל' ב-ג, וכן פט"ו הל' א-ב) ובטור ושו"ע (ח"מ סי' כ"ז ס"ג, וס"ו, וס"י ל"ב ס"א), ובהרא"ש (ב"מ פ"ד סי' כ)

והנה גרסינן בגמ' (ב"מ נז) - אמר רבא, הלכתא: פחות משתות - נקנה מקח, יותר על שתות - ביטול מקח. שתות - קנה ומחזיר אונאה, וזה וזה בכדי שיראה לתגר או לקרובו, ע"כ.

והסביר רש"י וז"ל: **הלכתא פחות משתות נקנה מקח.** לאלתר. **יתר על שתות בטל מקח.** ושניהם חוזרין. **שתות קנה.** ואין אחד מהן יכול לחזור. **ומחזיר אונאה.** ולית ליה לרבא ידו על העליונה דמתניתין, דסביא ליה כו' נתן דבריתא, דקיימא לן ר' נתן דינא הוא ונחית לעומקא דינא, בפרק הבית והעלייה, ע"כ.

וכ"פ הרמב"ם (הלכות מכירה פרק יב הלכה ז - ג) וז"ל: וכמה תהא הוניה ויהיה חייב להשיב, שתות בשוה, כיצד הרי שמכר שוה שש בחמש, או שוה שבע בשש, או שוה חמש בשש, או שוה שש בשבע, הרי זה הוניה ונקנה המקח וחייב המאנה לשלם את ההוניה ולהחזירה כולה למתאנה. היתה ההוניה פחות מזה בכל שהוא, כגון שמכר שוה ששים דינר בחמשים ופרוטה אינו חייב להחזיר כלום, שכל פחות משתות דרך הכל למחול בו, ע"כ.

וכ"פ הטור ושו"ע (ח"מ הלכות אונאה ומקח טעות סי' כ"ז ס"ג), ובסעיף ו' (שם) פסק השו"ע וז"ל: יש להסתפק אם מותר להונות את חבירו בפחות משתות, אם יש באונאה שוה פרוטה. אבל מטבע, כל זמן שלא הגיע לכדי אונאה מותר לכתחלה להוציאה ביפה, עכ"ל.

וכתב הסמ"ע (שם, סק"ז) וז"ל: יש להסתפק אם מותר כו'. ז"ל הטור בשם הרא"ש והמובלטים בליוניס לוח ח"ו, יראה, כיון דהתורה אמרה אל תנונו וויקרא' כ"ה י"ד, אפילו שוה פרוטה בכלל, אלא שחז"ל אמרו דאין יכולין לצמצם עד שתות כו' וכנ"ל, אבל אם המוכר או הלוקח בקי אין וידעין שמאנה לו והשני (לו) אינו יודע, אסור לו להונות אם לא כשפירש והתנה עמו, או שמא כיון דדרך מקח וממכר הוא בכך, לפיכך עד שתות הוה בכלל מקח ולא מיקרי אונאה כלל וצ"ע, וירא שמיים יוצא ידי שניהן, עכ"ל. ור"ל, ירא שמיים אם נתאנה פחות משתות אינו מהדר אחר המאנה לומר לו אינך יוצא כי לא ידעתי מזה ולא מחלתי אותו החזירה לי, ואם אירע שאינה הוה לחבירו פחות משתות יחזירהו להמתאנה ממנו. וכו"מ נראה דאין הלוקח יכול לומר אף שהוא עדיין מוחזק בדמי הקנייה אינו לא אמחול בפחות משתות שהונאתי, אלא שבטלה דעתו אצל רובא דעלמא

והנה הטעם שכתב הרא"ש מצינו שכן פירש גם רש"י (קידושין מז: ל"ה חוזר) עיי"ש. ועיין במחנה אפרים (הל' אונאה סי' ז) שכוונת רש"י דטעמא דפחות משתות הוי מחילה מיד, מכיון שאי אפשר לצמצם הדמים. וכוונתו כמ"ש הרא"ש שם, שאם יבוא המתאנה לערער ולא ישומו השמאים בשוה וכו' ולכך הדרך למחול מיד, וא"כ בכה"ג שהוא דבר הידוע לכל אדם ועתיד להתברר בהדיא, אמרינן בפרק המוכר (נ"ב ל"ה) דבפחות משתות כיון דלא ידע מחיל איניש, משמע שבדבר הידוע, אפילו בפחות משתות לא מוחל איניש, עיי"ש.

וכן מובאר בדברי הערוך השולחן (שם, ס"ז) שמדברי הרא"ש מובאר שדבר שמחירו קבוע אפילו בפחות משתות אינו מוחל, והמאנה צריך להחזיר האונאה. אמנם מדברי הרמב"ם והשו"ע שם שלא חילקו בזה, בפשטות אפילו דבר שהוא קבוע, כל שהוא פחות משתות מחיל איניש. וגם הרמ"א לא חולק ע"ז ומסכים עם השו"ע.

והנה משמע מדברי הרא"ש והטור והראשונים והשו"ע שכתב: ויראה דבכל שאר דברים אילו בפחות משתות אסור להונות, אם יש בו שוה פרוטה, משמע שבפחות משוה פרוטה מותר להונות. ולכאורה קשה, שנפסק בשו"ע (ח"מ סי' קנ"ט ס"א) וז"ל: אסור לגנוב אפילו כל שהוא דין תורה, ע"כ. וכתב שם הסמ"ע (סק"ז) וז"ל: דחצי שיעור הוא איסור דאורייתא כמו שאסור חצי שיעור באיסורין, ע"כ: דהיינו דכמו שחצי שיעור לענין איסור חלב ודם אסור מה"ת אע"ג שאין לוקין עליו, כמבואר במקומו ביו"ד ובאו"ח בה"ל יוה"כ, כן חצי שיעור לענין ממון ג"כ אסור מה"ת אע"ג שאין לוקין עליו.

וכן בשו"ע (ח"מ סי' קנ"ט ס"א) פסק "אסור לגזול או לעשוך אפילו כל שהוא", וכתב הסמ"ע (שם, סק"ז) דחצי שיעור הוא איסור דאורייתא כמו שאסור חצי שיעור באיסורין, וא"כ לכאורה קשה מה ההבדל בין גזל וגניבה שאסור לגזול ולגנוב אפילו פחות משוה פרוטה כיון שחצי שיעור אסור מה"ת, ואילו כאן בדין אונאה משמע מדברי הראשונים ומרן השו"ע שכל שפחות משוה פרוטה מותר, מדוע לא נאסר גם באונאה חצי שיעור מה"ת ויהיה אסור אפילו בפחות משוה פרוטה. ויש מהאחרונים שרצו ליישב שבגניבה וגזילה דהוי איסור בעצם החפץ שגזל ולקח מחבירו, לכן אפילו פחות משוה פרוטה אסור כדין כל חצי שיעור, שאסור מה"ת, משא"כ באונאה עצם החפץ אין בו אונאה כלל, אלא הדין הוא כשמכר יותר מהשווי או ששילם פחות מהשווי ולכן כל שנשלם בפחות משוה פרוטה ואין לזה שיווי ממנו, אין כאן איסור ואנן סהדי שמוחל לו.

עוד כתבו האחרונים שכאשר אדם קונה חפץ נתן את המחיר בהסכמה, ורק אח"כ התברר שהיה טעות במחיר ולכן בפחות משוה פרוטה שייך לומר שאדם מוחל לחבירו, משא"כ בגזל וריבית שלוקח נגד רצונו ויש כאן מעשה איסור והרי"ז כמעשה סדום ויש כאן איסור של חצי שיעור שאסור מה"ת וזה לא תלוי במחילה.

ועין בהגה' הגרעק"א (סי' ל"כ"ו סי"ח) שכתב שכל שפחות משתות מותר להונות לכתחילה, וכ"פ בספר

נקודות אור | סיפורים של תיקון מיזות | אנשים שחזרו לכור נחצבתם | וחיזוק לאלו שעדיין...

סיפר לי הרב צ: היה זה בעת שלמד בכלל מסוים, והנה הודיעו לו לקראת סוף הזמן, כי ההנהלה החליטה לסגור את

הכולל מחוסר תקציב להתזקתו בזמן הבא. הוא ניסה להתקבל בכמה כוללים, אך אלו השיבו את פניו ריקם. הוא היה אובד עצות, הרקע שלו היה של ישיבה תיכונית, ולכן לא ידע למי יפנה. כיוון ששמע שכולם פונים אל מרן, פנה אף הוא למרן, מבלי שהיה לו איזשהו קשר מוקדם איתו, ושאל מה עליו לעשות במצב זה. הוא אמר למרן, כי נראה לו שלא תהיה לו ברירה אלא לצאת לעבוד כדי לפרנס את משפחתו.

בו במקום נתן לו מרן סכום כסף נכבד המספיק לחורף שלם, ואמר לו: "לך תלמד במקום שלך חפץ, במקום שתיטיב ללמוד בו. אינך צריך לקחת כסף מהכולל, אם אחר כך עדיין לא תסתדר, בא אלי ואני אתן לך עוד." הרב צ: סיפר לי זאת בהתפעלות גדולה. "אני הייתי לגביו אברך בלתי מוכר, בלי שום שייכות אליו, שאלתי רק עצה, לא עלה על דעתי שיעזור לי בכסף, והנה מרן נתן לי את האפשרות ללמוד זמן שלם, ובכך להישאר בן תורה שתורתו אומנותו..."

כאשר בחור יתום - אשר אמו האלמנה עמלה קשות כדי לפרנס את משפחתה, אמר סברא טובה בשיעור, הטריח מרן את עצמו להתקשר לאמו, כדי לבשר לה את הבשורה המרנינה: "בנך אמר היום בשיעור סברא מצויינת!".

את הסיפור הבא סיפר לי הגר"מ הייזלר, אשר היה

מרן שאל אותו מדוע הוא בוכה, והבחור השיב: 'אני בוכה משמחה, שזכיתי בפעם הראשונה להבין סוגיא על

בוריה, וזו הפעם הראשונה שיש לי טעם בלימוד'. "רק לאחר מכן נתן מרן את ברכתו: 'אם כן, אני מברך אותך שיהיה לך תמיד טעם בלימוד, ושתצליח בלימוד!' - סיים האיש את התנצלותו - 'אם כן, תבינו שאינני אשם, ולא יכולתי להפסיק את מרן שישב ולמד עם בני."

מיד אחרי זה יצא מרן והתנצל על העיכוב שגרם לכל האנשים שבאו לפי הזמנתו, משום שעסק בעניין שאינו סובל דיחוי, והיה חייב להקדיש לו זמן. הוא הודיע, כי המזמנים, ובקש לדחות את הישיבה למחרת.

מוסיף ר' מאיר: מרן הסביר מדוע הוא העדיף להקדיש זמן זה - שהיה מתוכנן לכתחילה לאותה אסיפה - לאותו ילד שלא הרגיש טעם בלימוד. וכך אמר מרן: "להרגיש טעם בלימוד זה ענין של פיקוח נפש. מי שאין לו 'גישמאק' בתורה, מי שאין לו טעם בלימוד התורה, הרי הוא כחולה מסוכן. ובשביל פיקוח נפש הייתי צריך להקדיש לו את הזמן, גם אם זה היה על חשבון האנשים שהמתינו בחוץ."

מרן היה בוחן ילדים שבאו אליו בשבתות. כשהבחין בילד שאינו יודע כראוי את מה שלמד, התקשר מרן למלמד שלו, ויעץ לו איך ללמוד עם הילד, כדי שיבין וידע כמו שצריך, בדיוק כפי שנוהג אב לגבי בנו. (מתוך הספר 'צמחמת' של גדולי התורה)

נוכח בשעת מעשה. מרן זימן אליו אנשי ציבור, בעיקר מחו"ל, בעניין ציבורי חשוב. בני הבית החליטו, כי הואיל והכנס חשוב ביותר, לא יתנו לקהל להיכנס למרן ביום זה. והנה, הגיע אב עם בנו בן הארבע-עשרה, וביקש מן הנוכחים את רשותם להיכנס למרן לדקה אחת בלבד, כדי לקבל ברכה בעבור בנו, שיצליח בתורה. הנאספים אמרו כי לדקה אחת בלבד, הם מוכנים לוותר. "האב והבן נכנסו למרן, ושהו שם זמן רב" - אומר הרב הייזלר - "למיטב זכרוני לפחות שעה-שעה וחצי. כשיצאו, הביעו האנשים שהמתינו בחוץ את תרעומתם - "היתכן? אמרת שאתה נכנס לדקה, ונשארת למעלה משעה!"

"השיב האב: "אינני אשם, אני נכנסתי רק על מנת לקבל ברכה ותו לא. אספר לכם מה היה: כאשר ביקשתי ברכה שבני יצליח בתורה, שאל מרן את בני האם יש לו שמחה בלימוד. הבן השיב, כי באמת איננו מרגיש שמחה בלימוד. מרן שאל אותנו: 'מדוע?' והבן השיב: 'אינני מבין מה שמלמדים אותי'."

"שאל אותו מרן: 'מה אתם לומדים עכשיו?' ובני ענה: 'פרק אלו מציאות'. מרן לקח שתי גמרות, אחת בשבילו ואחת בשביל הנער בן הארבע-עשרה, והחל ללמוד עמו ולהסביר לו את כל העניין של 'יאוש שלא מדעת', באריכות ובמתיקות כפי שרק מרן יודע. לבסוף שאל מרן: 'האם עכשיו אתה מבין את הסוגיא?' הבחור ענה: 'כן, אני מבין טוב מאד' והתחיל לבכות.

ולענין האם מותר להונות בפחות משתות, הרא"ש כתב שזה ספק, וכן הטור וכ"ד מרן השו"ע. ורא שמים יחמיר בזה.

ולענין פחות משה פרוטה, נראה שאם נעשה הדבר והמעשה, אין איסור בדבר, וכמו חצי שיעור גזל וגניבה שאסור מה"ת, אבל באונאה אין הדין כן. והטעם הוא, מכיון שבגזילה וגניבה עושה מעשה איסור בעצם גוף החפץ, משא"כ באונאה, עצם החפץ אינו אונאה כלל, אלא הדיון כשמכר יותר משווי החפץ או פחות משווי, כל שלקח פחות משה פרוטה אין לזה שיווי ממוני ומוחל, ובכל אופן נ"ל שכל ירא שמים יקפיד שלא להונות אפילו פחות משה פרוטה, והיה משאו ומתנו באמונה. והיה רצון שנזכה להגדיל תורה ולהאדירה ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא בבריאות איתנה ונהורא מעליא וחפץ ה' בדינו יצח אכ"ר.

מכיון שאין כל אדם יכול לצמצם הדמים עד שתות, וכאשר יבוא לתבוע את החזר האונאה, שמא לא ישומו לו בית הדין כתביעתו, ולכן הוא מוותר ומוחל.

ולפי"ד מרן השו"ע והרמ"א, כל פחות משתות יש כאן מחילה, בין אם הטעות בשומת החפץ, ובין אם היה מוצר שיש לו מחיר קבוע בשוק, כגון לחם וחלב וכל דבר כיוצא בו, כגון גבינות ולבן, אם היתה האונאה בפחות משתות הוי מחילה, מכיון שדרך העולם למחול.

אמנם כל זה באונאה בדמים כגון שמכר חפץ ששווה ששה שקלים בחמישה שקלים וכיו"ב, אבל אם היה אונאה בחשבון כגון שמכר לחבירו במידה משקל ובמנין וטעה אפילו בכל שהוא, נקנה המקח ומחזיר את הטעות אפילו לאחר כמה שנים. וכן אם היתה הטעות במעות כגון שהיה חסר שקל או יותר מהסכום שסיכמו ביניהם, הרי"ז חוזר. מכיון דהוי קנין בטעות וחוזר.

המשך מעמוד קודם: אמרי יושר (ח"ב סי' ק"ז) וכ"כ בשיטמקו"ב (ב"מ סה. ב"ק הל"ב) דכל שהוא פחות משתות אין איסור של "ולא תוננו" ועיין בשו"ע, ובסמ"ע (סק"ז) שהביאותים לעיל, ובהגה' חת"ס (ק"ס ד"ס"ה הכי.

אמנם מדברי הט"ז משמע שאפילו שהוא פחות משתות גם בזה יש איסור, עיי"ש. ועיין בפת"ש (סק"ג) שכתב לענין פחות משה פרוטה שבאופן שיש כמה שותפים ולכל אחד היו פחות משה פרוטה האם יש בזה איסור וחיוב להשיב, או דהוי דינו כאבידה דאיתא בס"ר ס"ח שבאבידה שיש שם כמה שותפים ולכל אחד יש לו בה פחות משה פרוטה, אינו חייב להשיב. והביא את דברי בעל הלבוש, ולבסוף נשאר בצ"ע.

כלל העולה מכל האמור לעיל: מי שאינה את חבירו פחות משתות, המקח נקנה ואין חייב להחזיר את האונאה. והטעם הוא, שבפחות משתות רובם מוחלים. ועוד טעם

בית דין צדק ובית הוראה "זרע אמת" צדק תרזוף הלך אחר בית דין... (מנהד"צ לב)

בית הדין לענייני ממונות | אישות | צואות | ירושות | הסכמי גרושין | קידושין | סיוע בעריכת חוזים | שלום בית

בנשיאות ובראשות אב בית הדין בד"צ "זרע אמת", בד"צ "יורה דעה", וראש כולל הוראה ודיינות "אורות חיים ומשה" אשדוד

אב"ד מקודש הרה"ג יעקב נסים עטייה שליט"א

ובהרכב הדיינים המצויינים: מרא דאתרא רמב"ש א' הרה"ג יצחק שרבאני שליט"א

ראש כולל הוראה ודיינות "חוקיו ומשפטיו לישראל" הרה"ג יצחק ביטון שליט"א

הדיין המצויין רב שכונת מקור ברוך ירושלים הרה"ג אהרון ירחי שליט"א

לפתיחת תיקים

ושאלות בטלפון

054-8416719

טלפקס: 02-9990043

סניפי ביה"ד:

שפת אמת 5 ביי"ש

האדמו"ר נובעלו 39

אשדוד

העלון יוצא לאור בחסות

ה"ה יצחק חי בן טובה שליט"א

יהי רצון שיזכה לזיווג הגון בקרוב